

Smerte som vane?

Af Pia Bang Jensen,
Konsulent hos BAT-kartellet

I en undersøgelse fra 2015 sætter forsker Jeppe Ajslev fokus på fysisk belastning og smerte i byggebranchen. Denne artikel fra BAT giver indblik i undersøgelsens konklusioner med fokus på tilværelsen som bygningsarbejder og smerte som noget centralt heri.

En bygningsarbejder møder på arbejde uanset om armene værker og benene summer af ømhed fra gårsdagens arbejde. Han arbejder hurtigt og hårdt – ofte med maksimal fysisk kraft – og søger rytme og *flow* i arbejdet. Det høje tempo er et vilkår i branchen, som ofte kræver, at hensynet til arbejdsmiljø nedprioriteres.

Dette foruroligende billede af forholdene i byggebranchen tegner forsker Jeppe Ajslev i en undersøgelse om fysisk belastning, smerte og nedslidning i byggebranchen¹. Og Ajslevs konklusioner er klare: For mange bygningsarbejdere er det blevet en vane at sætte tempo og tunge løft over hensynet til kroppen. Sædvanen i branchen er blevet, at man hellere skal løfte materialerne selv og komme videre med arbejdet end at spille tid på at vente på kranen. At have ondt i ryggen eller snurren i armene er jo uundgåeligt og en helt naturlig del af livet som bygningsarbejder.

Sådan er den udbredte holdning blandt de 32 bygningsarbejdere i otte sjak, som Jeppe Ajslev har interviewet.

¹ Jeppe Zielinski Nguyen Ajslev: "Smerte som kollektiv vane – Om bygningsarbejdere og smerte i en agentiel realistisk ramme for en biopsykosocial model". Institut

Fakta om undersøgelsen

Rigtig mange bygningsarbejdere dør med smerter. I spørgeskemaundersøgelsen med 519 bygningsarbejdere angiver 56 % at opleve smerte hver dag eller flere gange om ugen, og at de går på arbejde med smerter lige så ofte. Dette tal betegnes som "højt" ved sammenligning med et gennemsnit over jobgrupper i Danmark (NFA 2012).

I Ajslevs undersøgelse anvendes smerte i den nedre del af ryggen som stærk indikator på, om smerter får betydning i form af sygefravær. Et gennemsnit på 4,2 på en 0-10-skala for smerteintensitet vurderes som værende "temmelig højt" ift. andre brancher.

En del af bygningsarbejderne anvender smertestillende medicin for at kunne arbejde hårdere, ignorere smerte og holde ud længere, og over 30 % tager smertestillende medicin flere gange om måneden.

Vilkårene i branchen presser arbejdsmiljøet

Men hvorfor forholder det sig sådan i byggeriet, at man helst skal arbejde med fuld kraft konstant og i nogle tilfælde er tvunget til give køb på arbejdsmiljøet? Ifølge Ajslevs interview med bygningsarbejderne er det for det første deres eneste mulighed for at tjene penge, for det andet deres eneste sikring mod at blive fyret, og for det tredje er det virksomhedens eneste mulighed for fortsat at være konkurrencedygtig. Og mange bygningsarbejdere bruger netop virksomhedens økonomiske rationale som en strategi for at skabe mening i det arbejde, der anses for smertefuldt og hårdt.

Den 31-årige tømrer Albert forklarer:

Vi er også under pres på vores akkordpriser fra firmaerne nu fordi... de er nødt til at være konkurrencedygtige. Og der er færre og færre job

for Miljø, Samfund og Rumlig Forandring (ESPAC).
Roskilde University, Denmark. Oktober 2015.

med større og større efterspørgsel. Så folk bliver ved med at underbyde hinanden, og det gør ondt på akkorden, og så løber vi hurtigere.

Nogle arbejdsgivere giver udtryk for, at de forsøger at få de ansatte til at sænke tempoet og udføre arbejdet i overensstemmelse med arbejdsmiljøreglerne. Men virksomhederne er på en svær opgave, lyder meldingen. Hvis de fyrer folk for overtrædelse af lovgivningen, vil der, efter deres udsagn, ikke længere være søgning til virksomheden. Således fastholder virksomheden og de ansatte sig selv og hinanden i situationen, hvor der bliver gået på kompromis med arbejdsmiljøreglerne. Ifølge Ajslev kan akkordens økonomiske incitament til at få gjort tingene hurtigere tænkes at medvirke hertil.

Smerten som en del af fagligheden

Et centralt begreb i undersøgelsen handler om *smerten som vane*, som mange bygningsarbejdere, på linje med den fysiske belastning, anser for at være et vilkår i arbejdet. I undersøgelsen eksemplificeres dette ved bygningsarbejdere, der på forskellig vis beskriver hvordan smerte ignoreres, hvordan de tager på arbejde med smerter og/eller tager smertestillende medicin.

Som bygningsarbejder anvender man i en vis udstrækning smerte og evnen til at håndtere denne som et positivt identitetsskabende træk. Samtidig kommer dette til at medvirke til udstødelse for de kolleger, der ikke kan "klare mosten". Hensynet til kroppen kommer altså til at stå i modsætning til hensynet til at bevare et arbejde og derved sit forsørgelsesgrundlag.

Ajslev problematiserer, at de pressede forhold i byggebranchen medfører, at bygningsarbejderne føler sig nødsagede til at gøre smerten til vane og til en del af deres faglighed og identitet. Han understreger, at dette meget vel på lang sigt kan føre til øget risiko for fysisk belastning og nedslidning.

Muligheder for handling

Bygningsarbejderne er ifølge Ajslev generelt tilfredse med deres nuværende beskæftigelse, men de har svært ved at se, hvordan de skal håndtere den smerte, livet som bygningsarbejder fører med sig. Det er altafgørende for dem at kunne forsørge deres familie og opretholde en god levestandard, og det er svært, hvis man skal begynde en karriere i en ny branche. Derfor er bygningsarbejdernes eneste handlemulighed, ifølge Ajslev, at råde deres børn til ikke at blive bygningsarbejdere.

Arbejdsmanden Bob, 38, siger således:

Interviewer: *Er du bekymret for at blive nedslidt?*
Bob: *Jeg er begyndt at tænke over det de sidste år. Jeg siger til min søn: Du skal ikke blive ligesom mig. Det er det ikke værd. Når du kravler ud af sengen om morgenen og halter rundt bare for at få kroppen i gang. Det er bare ikke pengene værd. Bliv i skolen og find noget andet at lave. Mig... hvad fanden skal jeg gøre? Jeg kan ikke forestille mig, hvad der ellers ville være.*

Ajslev påpeger, at denne handlemulighed ikke bidrager til at forbedre vilkårene inden for branchen, men derimod kun peger på en måde at slippe ud af branchen. På baggrund af hans forskning, som ud over interviews også omfatter spørgeskemaundersøgelser og workshops med bygningsarbejdere har Ajslev dog selv en række forslag, som vil kunne forbedre forholdene i byggebranchen. Ajslev foreslår blandt andet:

- Nedsat arbejdstid
- Nytænkning af akkordsystemet
- Forbedrede muligheder for restitution i løbet af arbejdsdagen
- Muligheder for styrketræning – dog kun en løsning hvis eksponeringen samtidig sættes ned
- Alle de ovennævnte løsningsforslag trækker tråde til det politiske system: Lovgivning, tilsyn og brancheindsatser bidrager til at løse problemstillingen

I forlængelse af sidste punkt peger Ajslev på, at ledelsen spiller en central rolle i at skabe rammerne for, at bygningsarbejderne får mulighed for at håndtere smerter på hensigtsmæssig vis. Undersøgelsen viser nemlig, at bygningsarbejdere, der har forventning om, at ledelsen vil reagere negativt på, at de ændrer praksis for at tage hensyn til kroppen, oplever markant højere grad af fysisk belastning, træthed og smerte. Omvendt viser dette, at der er potentiale i at skabe et socialt og organisatorisk miljø, hvor det er anerkendt og positivt at tale om, hvordan smerte og nedslidning kan forebygges.

BAT foreslår

På baggrund af Ajslevs undersøgelse har BAT en række forslag, som alle tager udgangspunkt i at forebygge den fysiske belastning og nedslidning, der findes blandt bygningsarbejdere.

- Hold fast i, at arbejdsgiveren har pligt til at sikre og kontrollere, at arbejdet udføres sundhedsmæssigt fuldt forsvarligt.
- Vælg en arbejdsmiljørepræsentant og støt ham eller hende.
- Tag kontakt til din lokale fagforening, BAMBUS, eller BAR/BFA, hvis du har spørgsmål eller problemer med arbejdsmiljø og fysisk nedslidning.
- Kolleger og arbejdsmiljørepræsentanten skal blive ved med at motivere arbejdsgiveren til at fokusere på forebyggelse af fysisk belastning og nedslidning, fx via dialog i AMO'en
- Fysisk belastning, nedslidning og smerte skal være et fælles anliggende. Smerter er noget, man taler om og håndterer i fællesskab på arbejdspladsen.
- Tænk at der altid findes en løsning – hvis man søger længe nok og gør forebyggelse af MSB til en fælles sag

Hvis du vil læse mere:

- Jeppe Zielinski Nguyen Ajslev: *Smerte som kollektiv vane. Om bygningsarbejdere og smerte i en agentiel realistisk ramme for en biopsykosocial model*. Institut for Miljø, Samfund og Rumlig Forandring (ESPAC) Roskilde University, Danmark. Oktober 2015.
- Avisen.dk 29. oktober 2015: *Vi må tænke radikalt anderledes, hvis der skal bedre forhold på byggepladserne*. Af Lærke Øland Frederiksen

Overblik over artiklerne

I en ny undersøgelse sætter forsker ved Roskilde Universitet, Jeppe Ajslev, fokus på fysisk belastning og smerte samt forekomsten af muskel- og skeletbesvær (MSB) i byggebranchen. Hans resultater viser, at rigtig mange bygningsarbejdere oplever smerter hver dag eller flere gange om ugen, og at mange oplever det som normen og kulturen i branchen at ignorere smerter, tage på arbejde med smerter og tage smertestillende medicin.

I to artikler giver BAT en introduktion til undersøgelsen:

- Artiklen "Smerte som vane?" fokuserer på tilværelsen som bygningsarbejder og smerten som centralt omdrejningspunkt heri.
- Artiklen "Fysisk nedslidning: Sjakket som med- eller modspiller?" fokuserer på fordelingen af arbejde og kulturen i byggesjakket, og hvad det betyder for oplevelsen af smerte i arbejdet.

BAT-kartellet december 2016.